

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství
Katedra profesního a personálního rozvoje

**Návrh školního vzdělávacího programu
pro environmentální výchovu na střední zemědělské
škole a jeho ověření v praxi**

Bakalářská práce

Autor práce: Ing. Josef Švojgr

Vedoucí práce: doc. PhDr. Radmila Dyrťová, CSc.

2017

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce: Ing. Josef Švojgr
Studijní program: Specializace v pedagogice
Obor: Učitelství odborných předmětů

Vedoucí práce: doc. PhDr. Radmila Dytrtová, CSc.
Garantující pracoviště: Katedra profesního a personálního rozvoje
Jazyk práce: Čeština

Název práce: **Návrh školního vzdělávacího programu pro environmentální výchovu na střední zemědělské škole a jeho ověření v praxi**

Název anglicky: **A design of a school educational program for environmental education at secondary agricultural school and its verification in practice**

Cíle práce: Cílem práce je vytvoření konkrétního návrhu školního vzdělávacího programu pro environmentální výchovu použitelného v praxi na střední odborné škole.

Metodika: V teoretické části se bude jednat o analýzu odborné literatury ve vztahu k využití a významu environmentální výchovy a o podrobnější seznámení s rámcově vzdělávacím programem, zejména s průřezovým tématem Člověk a životní prostředí a s možnostmi jeho realizace na středních odborných školách. Cíl práce bude splněn na základě analýzy stavu a podmínek realizace environmentálního vzdělávání na konkrétní střední odborné škole. Výstupem práce bude syntéza školního vzdělávacího programu pro environmentální výchovu včetně návrhu materiálního a didaktického zajištění.

Doporučený rozsah práce: Dle pravidel pro psaní absolventských prací.

Klíčová slova: environmentální výchova, koordinátor EV, průřezové téma Člověk a životní prostředí, školní program EV

Doporučené zdroje informací:

1. DYTRTOVÁ, R., BUCHAROVÁ, V., HUSOVÁ, Z. Rámcové a školní vzdělávací programy v kontextu vzdělávacích a výchovných priorit středního odborného školství. In Pedagogika č.3., roč. LVI. 2006, s. 166-172. ISSN 0031-3815.
2. DYTRTOVÁ, R. Environmentální výchova a vzdělávání : textová a studijní opora. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, 2014. 42 s. ISBN 978-80-213-2459-6.
3. Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO). MŠMT, 2008. Č. j. 16745/2008 22.

4. Státní program EVVO na: 2016-25 www.mzp.cz/cz/environmentalni_vychova_prirucka 15.2.2016
5. ŠVECOVÁ, M. Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012a. 98 s. ISBN 978-80-87472-40-8. Dostupné též z WWW: <http://granty.vsers.cz/evvo/wp-content/uploads/2010/11/Role-a-funkce-koordinatora-FINAL.pdf> [7.10.2015]

Předběžný termín obhajoby: 2016/17 LS - IVP

Elektronicky schváleno: 3. 3. 2017

Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno: 10. 3. 2017

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Návrh školního vzdělávacího programu pro environmentální výchovu na střední zemědělské škole a jeho ověření v praxi“

vypracoval samostatně a použil jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne 21. 3. 2017

.....

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí práce doc. PhDr. Radmile Dytrtové, CSc. za odborné vedení, poskytnuté rady, ochotu a vstřícnost při psaní práce.

Dále bych chtěl poděkovat pedagogům a studentům Střední školy zemědělské a potravinářské v Klatovech za poskytnuté konzultace a spolupráci při navrhování Školního vzdělávacího programu.

V neposlední řadě patří mé díky všem farmám, jejich majitelům a zaměstnancům za umožnění exkurze.

Abstrakt

Název práce: Návrh školního vzdělávacího programu pro environmentální výchovu na střední zemědělské škole a jeho ověření v praxi

Bakalářská práce vychází z teoretického základu, kde je charakterizováno environmentální vzdělávání, vztah člověka k přírodě, životní prostředí, ekologie, zemědělská výroba, environmentálně odpovědné chování a udržitelný rozvoj. Na základě nedostatečných obecných znalostí studentů střední zemědělské školy o přírodě a zemědělství byl vypracován školní vzdělávací program. Tento program má pomoci několikadenní exkurze na západočeské farmy přiblížit studentům danou problematiku a rozšířit jejich znalosti v oblastech rostlinné a živočišné výroby a mechanizace.

Klíčová slova: environmentální vzdělávání, udržitelný rozvoj, zemědělská výroba, klíčové a odborné kompetence, koordinátor environmentální výchovy, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, životní prostředí

Title of Thesis: A design of a school educational program for environmental education at secondary agricultural school and its verification in practice

The Bachelor's thesis is built on the theoretical basis. There is an explanation of environmental education, relationship to nature, environment, ecology, agricultural production, environmentally responsible behavior and sustainable development in the thesis. On the basis of the lack of general knowledge of students of secondary agricultural school about nature and agriculture was elaborated the school educational program. This program should introduce the issue to students and increase their knowledges of plant production, livestock and mechanisation thanks to the visit of the West Bohemian farms for duration of several days.

Keywords: Environmental Education, Sustainable Development, Agricultural Production, Key and Professional Competencies, Coordinator of Environmental Education, Framework Educational Program, School Educational Program, Environment

Obsah

Zadání BP.....	1
Prohlášení autora	2
Poděkování.....	3
Abstrakt.....	4
Obsah.....	5
1. Úvod	7
2. Cíl a metodika práce	9
3. Teoretická část	10
3.1 Environmentální vzdělávání.....	10
3.1.1 Význam a úkoly environmentálního vzdělávání.....	10
3.1.2 Složky environmentální výchovy.....	15
3.2 Udržitelný rozvoj	16
3.2.1 Udržitelný rozvoj v ČR.....	16
3.2.2 Vzdělávání k udržitelnému rozvoji.....	17
3.2.3 Zemědělská výroba	18
3.3 Environmentální vzdělávání na školách.....	19
3.3.1 Metodický pokyn MŠMT k EVVO	20
3.3.2 Školní vzdělávací program pro environmentální výchovu.....	20
3.3.3 Role koordinátora EVVO	21
3.4 Rámcový vzdělávací program.....	22
3.4.1 Člověk a životní prostředí.....	23
3.4.2 Historie ochrany životního prostředí	24
4. Praktická část.....	26
4.1 Charakteristika školy	26
4.1.1 Vyučované obory	26

4.1.2	Celoživotní vzdělávání	27
4.1.3	Školní aktivity 2016.....	27
4.2	Úvod do problematiky	28
4.3	Školní vzdělávací program pro environmentální výchovu.....	29
4.3.1	Blok první	29
4.3.2	Blok druhý	31
4.3.3	Blok třetí	33
4.3.4	Blok čtvrtý	34
4.3.5	Kontrolní otázky.....	36
4.3.6	Zhodnocení exkurze.....	37
5.	Závěr	38
	Seznam literatury.....	40
	Seznam tabulek.....	42
	Seznam obrázků	42

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tématem školního vzdělávacího programu pro environmentální výchovu na střední zemědělské škole a je koncipována do dvou částí, teoretického základu a převedení zpracovaného návrhu do praxe.

V první části jsou objasněny pojmy jako environmentální vzdělávání nebo udržitelný rozvoj. Dále je environmentální vzdělávání pomocí metodických pokynů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy implementováno do škol, jsou zde charakterizovány rámcově vzdělávací programy, školní vzdělávací programy a role koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty na školách. V závěru teoretické části je kladen důraz na vztah člověka k životnímu prostředí.

Úvod druhé části je věnován představení Střední školy zemědělské a potravinářské v Klatovech. Jsou zde charakterizovány vyučované studijní obory zakončené maturitou, učební obory s výučním listem, nástavbové obory a možnosti celoživotního vzdělávání. Dále jsou popsány školní a mimoškolní aktivity, které proběhly v roce 2016, jako je návštěva prezidenta ČR a hejtmana Plzeňského kraje, účast studentů na různých soutěžích, výstavách a poskytování občerstvení na akcích v Plzeňském kraji. Stěžejní částí bakalářské práce je vytvoření a zavedení vzdělávacího programu na střední zemědělskou školu. Nejdříve je popsán vztah studentů k přírodě, životnímu prostředí a zemědělství na základě nedostatečné základní environmentální výuky. Z tohoto důvodu byl navržen školní vzdělávací program ve formě několikadenní exkurze po západočeských farmách jako nová forma praktického vyučování, která má pomoci zlepšit povědomí žáků o českém zemědělství a utvářet pozitivní vztah k přírodě a životnímu prostředí. Exkurze se zúčastní studenti prvního ročníku oboru agropodnikání a její program bude zaměřen na rostlinnou i živočišnou výrobu a mechanizaci farem.

Environmentální vzdělávání je v dnešní době velmi aktuální téma. Diskutované jsou především vliv člověka na přírodu s důrazem kladeným na zachování rostlinných a živočišných druhů, udržitelný rozvoj a uchování biosféry Země pro další generace. Všechna tato témata vedou k zamyšlení, jak přimět populaci k environmentálně odpovědnému chování. Je třeba, aby lidé změnili svůj životní styl a u mladé generace prohlubovali vztah k přírodě směřující k udržitelnému rozvoji. Kromě rodiny mají na utváření základních návyků v péči o životní prostředí značný vliv školy a vzdělávací instituce, hlavní roli ve vzdělávání hraje

environmentální výchova. Tento problém mají ovlivněním ekologického myšlení společnosti vyřešit rámcové vzdělávací programy, které nahradily předešlé, málo flexibilní osnovy vzdělávání. Vzniká celá řada školních vzdělávacích programů pro environmentální výchovu. Syntéza jednoho takového programu, teoreticky podloženého odbornou literaturou, je i výstupem této práce. Průřezovým tématem je člověk a životní prostředí.

2. Cíl a metodika práce

Cílem této bakalářské práce je navrhnout školní vzdělávací program environmentálního vzdělávání studentů Střední zemědělské a potravinářské školy v Klatovech a jeho implementace do praxe. Dílčím cílem a tedy předpokladem pro sestavení konkrétního školního vzdělávacího programu je analýza vědomostí studentů prvního ročníku střední zemědělské školy v oblasti zemědělství a vztahu k přírodě, které studentům dalo základní environmentální vzdělávání.

Samotnému zpracování bakalářské práce předcházela návštěva Střední školy zemědělské a potravinářské v Klatovech, kde jsem s tamními pedagogy prodiskutoval téma práce. Učitelé byli příjemně překvapeni mým zájmem o rozšíření praktického vyučování a rozvoj studentů již při jejich příchodu na školu. Když jsem po rozhovoru s učiteli zjistil, že nedostatky žáků přicházejících ze základních škol jsou v oblasti zemědělství a zájmu o přírodu až překvapující, tak mi doporučili jako nejvhodnější řešení realizovat se studenty několikadenní exkurzi na konkrétní farmy v západočeském regionu v různých ročních obdobích. Podotýkám v různých ročních obdobích, jelikož je zapotřebí, aby si studenti uvědomili, že každé roční období obnáší specifické operace, které probíhají na dané farmě. Této exkurze se povinně zúčastní studenti prvního ročníku oboru agropodnikání Střední zemědělské školy v Klatovech. Pro zhodnocení přínosů navrženého školního vzdělávacího programu v podobě exkurze jsem sestavil závěrečný test.

3. Teoretická část

3.1 Environmentální vzdělávání

3.1.1 Význam a úkoly environmentálního vzdělávání

Cílem environmentální výchovy je zvyšování ekologické gramotnosti, tedy snaha správně pochopit zákonitosti mezi člověkem a životním prostředím a zvýšit odpovědnost člověka za své jednání a přístup k životnímu prostředí. Většina legislativních opatření je postavena na zásadě osobní odpovědnosti. Lidé musí kladně změnit svůj vztah k životnímu prostředí, přehodnotit své postoje a hodnoty, naučit se předpokládat důsledky svého chování a předem se jim vyvarovat. Výchova k péči o životní prostředí má komplexní charakter, propojuje nejen hlediska ekonomická, politická a ekologická, ale také sociologická, estetická a etická.

V sedmdesátých letech minulého století lidstvo pochopilo, že exponenciální růst spotřeby a konzumního způsobu života není dlouhodobě udržitelný. Bylo třeba změnit přístup k životnímu prostředí, upevnit vztah člověka k přírodě a nalézt soulad mezi přírodou a lidskou společností.

Cíle EVVO¹ jsou rozděleny do 5 základních oblastí:

- 1) vztah k přírodě
- 2) vztah k místu
- 3) ekologické děje a zákonitosti
- 4) environmentální problémy a konflikty
- 5) připravenost jednat ve prospěch životního prostředí

¹ EVVO = environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

Vztah k přírodě hraje klíčovou roli v oblasti EVVO a má silný vliv na odhodlání k odpovědnému environmentálnímu chování. Je charakterizován potřebou kontaktu člověka s přírodou, zahrnuje environmentální senzitivitu (empatie k životnímu prostředí a starost o přírodu), sympatie a propojení s přírodou. Obecně lze předpokládat příznivé environmentální postoje a kladný vztah lidí k přírodě. Environmentální výchova má své kořeny ve výchově o přírodě a výchově v přírodě. Vztah k místu nebo konkrétní lokalitě je dán znalostí daného místa a smyslem pro místo (významem tohoto místa a závislosti na něm). Ekologické zákonitosti mají své kořeny v přírodních studiích a jsou základem ekologické výchovy. Mezi ekologické principy řadíme ekosystémy², biodiverzitu³, procesy koloběhu vody nebo toků energie a další. Zásadními environmentálními problémy jsou odlesňování, znečišťování ovzduší a degradace půdy. Environmentální problémy je třeba vnímat, hodnotit jejich závažnost a volit vhodné strategie řešení, které mohou někdy vést k názorovým střetům zainteresovaných stran, tzv. environmentálním konfliktům. Základními proměnnými připravenosti jednat ve prospěch životního prostředí jsou akční kompetence, které přímo určují odhodlanost k environmentálně odpovědnému chování. Důležité jsou přesvědčení jedince, že svým jednáním může ovlivnit situaci a dosáhnout požadovaných výsledků a jeho motivace a odhodlání k jednání. [Činčera, 2013]

Oblast kompetencí	Rámcové cíle
Vztah k přírodě	Potřeba kontaktu s přírodou Schopnost přímého kontaktu s přírodním prostředím Citlivost k přírodě Reflexe různých pohledů na přírodu, postojů k ní a ujasňování si vlastních hodnot a postojů
Vztah k místu	Znalost místní krajiny, jejich jedinečností a schopnost interpretovat je v souvislostech Vědomí sounáležitosti s místem a regionem a pocit zodpovědnosti za něj
Ekologické děje a zákonitosti	Zájem o pochopení ekologických dějů a jejich zkoumání Schopnosti a dovednosti pro zkoumání přírody a životního prostředí Porozumění základním ekologickým dějům a zákonitostem Porozumění významu ekologických dějů a zákonitostí pro život člověka Propojování znalostí ekologických dějů a zákonitostí s každodenním životem

² Ekosystém = ucelená část přírody (biosféry), funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí

³ Biodiverzita = rozmanitost života ve všech jeho formách

Environmentální problémy a konflikty	Schopnost analýzy environmentálních problémů a konfliktů Schopnost formulovat vlastní názor na problém, posuzovat variantní řešení a navrhnout řešení vlastní Schopnost spolupráce a komunikace při řešení environmentálních konfliktů
Připravenost jednat ve prospěch životního prostředí	Znalost základních principů ochrany životního prostředí Znalosti a dovednosti potřebné pro šetrné zacházení s přírodou a přírodními zdroji Znalosti a dovednosti pro spotřebitelské chování Znalosti a dovednosti pro aktivní ovlivňování svého okolí Přesvědčení o vlastním vlivu na předcházení a řešení problémů životního prostředí

Tabulka 1: Vymezení rámcových cílů EVVO [Činčera, 2013]

Na systematickém fungování environmentálního vzdělávání se podílejí státní instituce, odborné organizace a neziskové organizace. Pro správné fungování systému environmentálního vzdělávání je nezbytná podpora v podobě legislativních norem, finančních zdrojů, rozvoje metodik a osvěta veřejnosti.

Princip environmentálního vzdělávání lze shrnout do 3 okruhů:

- 1) poznat přírodu, která nás bezprostředně obklopuje i se všemi souvislostmi
- 2) naučit se ji mít rád, vytvořit si k ní vztah
- 3) chránit ji, nejen řešit ekologické problémy, ale také jim předcházet.

[Ziegler, 2002]

Rozlišujeme dva preventivní nástroje Státní politiky životního prostředí ČR: environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu a environmentální poradenství.

Snahou environmentálního vzdělávání dle SP EVVO je „vést občany k takovému myšlení a jednání, které je v souladu s principy udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a k úctě k životu ve všech jeho formách“. [www.mzp.cz]

Přínosy environmentálního vzdělávání jsou získané znalosti a nové poznatky, aplikace těchto znalostí a využívání nabytých zkušeností v odborné sféře, profesním i soukromém životě. Hlavním úkolem environmentální výchovy je působit na mladou generaci a vštípit jí hodnoty nezbytné pro ochranu a péči o životní prostředí. Environmentální osvěta je informativního charakteru a zaměřuje se na veřejnost, na rozdíl od environmentální výchovy především na dospělou populaci.

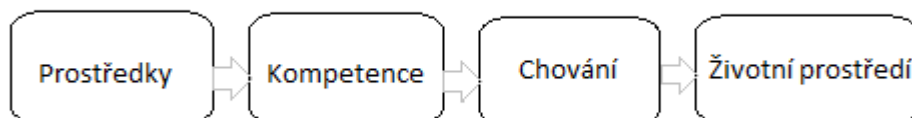
„Environmentální poradenství poskytuje odborné kvalifikované rady a doporučení veřejnosti, popularizuje výsledky vědy a výzkumu ve prospěch životního prostředí, přibližuje šetrné životní standardy požadavkům veřejnosti a ovlivňuje veřejnost ve smyslu udržitelného rozvoje společnosti.“ [www.mzp.cz]

Vláda ČR schválila 20. července 2016 Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016-2025. Tento program představuje národní strategii v oblasti environmentálního vzdělávání, která strukturovaně definuje vizi, cíle a opatření pro dané časové období. Do plnění strategických cílů jsou zainteresovány orgány státní správy, kraje a obce, školy, neziskové organizace, vzdělávací a výzkumné instituce. Aktualizace Státního programu EVVO a EP⁴ bude zajištěna tříletými akčními plány a jeho plnění bude vyhodnocováno Ministerstvem životního prostředí s roční periodou. Akční plán na léta 2016-2018 byl předložen vládě společně se Státním programem EVVO formou jednotlivých úkolů pro daná opatření. Závěrečné hodnocení předloží Ministerstvo životního prostředí vládě v roce 2025 společně s návrhem Státního programu EVVO a EP na další období.

První Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty byl schválen v roce 2000. Nový Státní program pro léta 2016-2025 zohledňuje i oblast environmentálního poradenství. Cílem EVVO a EP je rozvoj kompetencí potřebných pro environmentálně odpovědné osobní, občanské a profesní jednání ve vztahu k přírodě a přírodním zdrojům. [Dytrtová, 2014]

⁴ EP = environmentální poradenství

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta dlouhodobě selhává v ovlivňování lidského chování a nedaří se jí účinně zpomalit degradaci životního prostředí. Přestože má EVVO v ČR dlouholetou tradici, není zde dostatečný teoretický základ. Lze říci, že v ČR praxe předběhla teorii. Přitom teorie a praxe jsou dvě neoddelitelné oblasti, kdy dlouhodobé zaostávání jedné působí problémy ve druhé. Vývoj EVVO neprobíhal jednotně, proto existuje více pojetí jak v celosvětovém měřítku, tak i v rámci ČR.

Životní prostředí ovlivňuje lidská činnost, proto EVVO rozvíjí chování odpovědné k životnímu prostředí. Teorie environmentálně odpovědného chování vychází z předpokladu, že pokud lidé získají znalosti o environmentálních problémech, změní své postoje a začnou se chovat odpovědně a šetrně k životnímu prostředí. Lidské chování je kromě vnějších podmínek ovlivněno také kompetencemi, které jsou definovány jako „soubor vědomostí, dovedností, zkušeností, postojů a hodnot důležitých pro učení, osobní rozvoj a uplatnění v životě“. [Průcha, Walterová, Mareš, 2009] Kompetence jsou v rámci EVVO rozvíjeny prostředky. [Činčera, 2013]

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta vymezuje tři základní druhy prostředků: programy, informační služby a podpůrné materiály.

	Programy	Informační služby	Podpůrné materiály
Hlavní cíl	Změna kompetencí, chování cílových skupin či stavu určité komunity, životního prostředí.	Naplnění informační potřeby klienta či předpokládané potřeby určitých cílových skupin.	Efektivnější realizace informačních služeb a programů EVVO.
Vyhodnocování úspěšnosti	Vyhodnocení míry předpokládané změny či nepředpokládaných efektů programu. Kritéria kvality programu a jeho implementace.	Vyhodnocení míry spokojenosti uživatelů služeb. Analýza rozsahu poskytovaných služeb. Kritéria kvality služeb.	Kritéria pro kvalitu podpůrných materiálů. Vyhodnocení spokojenosti uživatelů materiálů.
Hlavní realizátoři	Školy, střediska ekologické výchovy, orgány veřejné správy, dobrovolní organizace, komunitní občanská sdružení.	Orgány veřejné správy, environmentální poradny, firmy.	Střediska ekologické výchovy, environmentální poradny, orgány veřejné správy.
Příklad	Program Ekoškola	Energetické poradenství	Publikace o naučných stezkách v regionu

Tabulka 2: Porovnání jednotlivých prostředků EVVO [Činčera, 2013]

3.1.2 Složky environmentální výchovy

Environmentální výchova má tři základní složky: postojovou, poznávací a činnostní.

Postojová neboli afektivní složka environmentální výchovy vyjadřuje hodnoty a citové vztahy k životnímu prostředí. Je třeba umět naslouchat a citově reagovat, posoudit, mít vlastní názor a umět ho obhájit, argumentovat. V afektivní rovině je nezbytné vytvořit si kladný vztah k přírodě a životnímu prostředí na základě prožitků.

Poznávací neboli kognitivní složka je souhrnem poznatků a informací o stavu a vývoji životního prostředí. Kromě potřebných znalostí a porozumění zahrnuje tato složka také aplikaci, analýzu a hodnocení. Základem je mít dostatek informací o životním prostředí, správně jim porozumět a umět je použít.

Činnostní neboli psychomotorická složka zahrnuje ochotu odpovědného jednání vůči životnímu prostředí.

3.2 Udržitelný rozvoj

„Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystému.“ [Zákon č. 17/1992 Sb. §6]

Na první Světové konferenci OSN o životním prostředí konané roku 1972 ve Stockholmu byly specifikovány největší problémy ve vztahu k životnímu prostředí: znečišťování životního prostředí, narušení klimatického systému, ozonové vrstvy a hydrologického cyklu, čerpání neobnovitelných zdrojů ve velkém a snižování schopnosti reprodukce obnovitelných zdrojů. V sedmdesátých letech se proto přechází ke globálnímu řešení problematiky životního prostředí a největší důraz je kladen na opatření v oblasti průmyslu. Vzniká celosvětový požadavek udržitelného rozvoje, který lze charakterizovat jako uspokojování potřeb současné generace bez ohrožení uspokojení potřeb generací budoucích.

Pro zachování udržitelného rozvoje je nezbytné přijmout odpovědnost za životní prostředí na mezinárodní úrovni, zajistit pozvolný ekonomický růst, minimalizovat rizika znečišťování životního prostředí, využívat místní obnovitelné zdroje a ekologicky šetrné technologické postupy. [Dytrtová, 2014]

3.2.1 Udržitelný rozvoj v ČR

V rámci EU jsou členské země zavázány prosazovat udržitelný rozvoj, ochranu a zlepšování životního prostředí ve všech jeho složkách v souladu s legislativou a mezinárodně platnými předpisy prostřednictvím své státní politiky. Kvalita životního prostředí je sledována v oblastech kvality vody, půdy a ovzduší.

Státní politika životního prostředí ČR stanovená pro období 2012-2020 má za cíl zajistit zdravé a kvalitní životní prostředí pro občany ČR, přispět k efektivnímu využívání veškerých zdrojů, minimalizovat negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí a přispět tak celosvětově ke zlepšování kvality života. Mezi největší problémy, se kterými se v posledních letech Ministerstvo životního prostředí potýká a které vedou ke zpomalení, až stagnaci

zlepšování stavu životního prostředí řadíme hospodářský růst a rychlý nárůst automobilové dopravy, postupný růst produkce komunálního odpadu, přetrvávající energetickou a materiálovou náročnost tvorby hrubého domácího produktu. Strategie udržitelného rozvoje ČR vychází z nutnosti eliminace dopadů ekonomického růstu na životní prostředí, přizpůsobení hospodaření potřebě zachování zdravých ekosystémů a potřebě sociální stability společnosti.

3.2.2 Vzdelávání k udržitelnému rozvoji

Rada Evropy vymezuje sedm výchovně vzdělávacích oblastí, v nichž jsou vzdělávací cíle (kompetence) celosvětově formulovány schválenými dokumenty.

V oblasti učení jsou základní kompetence dávat věci do souvislostí a být schopen řešit problémy. Oblast objevování zahrnuje kompetence vyhledávat a třídit informace, konzultovat s experty, vytvářet dokumentaci. Myšlení a uvažování zahrnuje kompetenci chápat návaznost minulosti a současnosti, vnímat politický a ekonomický kontext, hodnotit sociální chování. Mezi komunikační kompetence řadíme schopnost mluvit na veřejnosti, ale také se vyjadřovat písemnou formou, ovládat více světových jazyků, obhájit vlastní názor i brát v úvahu názory ostatních. Kooperační kompetence lze charakterizovat jako schopnost spolupráce a práce v týmu, činit rozhodnutí a řešit konflikty. Kompetencemi v oblasti práce je kompetence organizovat si práci, přebírat odpovědnost, vytvářet a řídit projekty. Oblast adaptace, zde nalezneme kompetenci flexibilně reagovat na změny, nalézat nová řešení, využívat informační a komunikační techniku. [Dlouhá, 2002]

Zatímco klíčové kompetence jsou výsledkem všeobecného vzdělávání, jsou společné pro všechny typy vzdělávacích institucí a jsou nabývány vlastní aktivitou a řešením praktických problémů, odborné kompetence jsou výsledkem středního odborného vzdělávání a úzce souvisí s vyučovanou problematikou. Kompetence lze charakterizovat jako soubor vědomostí, dovedností a postojů, které jsou získávány v průběhu vzdělávání. Právě kompetence jsou rozhodující pro zapojení žáků do společnosti a jejich vstup na trh práce.

Mezi klíčové kompetence řadíme schopnost se učit, vyjadřovat, prezentovat vlastní názory a postoje, argumentovat, respektovat názory ostatních, získávat, zpracovávat a vyhodnocovat informace.

Obecně odborné kompetence jsou chápány komplexně a jsou totožné pro všechna povolání (např. kompetence uplatnit se na trhu práce, aktivně se rozhodovat, přispívat k zajištění nejvyšší kvality).

Úzce odborné kompetence jsou specifické pro danou profesi (např. kompetence obsluhovat zemědělské stroje, sestavit osevní postupy, navrhovat použití technologií a pracovních postupů).

[Švecová, 2012]

3.2.3 Zemědělská výroba

Co se týká zemědělského vzdělávání, je třeba vycházet ze vzdělávání environmentálního a uplatnit zásady udržitelného rozvoje aplikované na zemědělskou produkci. Výchova k zodpovědnému a k životnímu prostředí šetrnému ekologickému chování by měla být rozšířena i do profesní přípravy. Na středních zemědělských školách má environmentální vzdělávání zásadní význam a mělo by se promítnout do většiny odborných předmětů.

Udržitelný rozvoj zemědělské produkce je možné v rámci zemědělského vzdělávání zajistit např. kladením důrazu na snižování podílu chemických hnojiv, omezením těžké mechanizace a využitím šetrných způsobů zpracování půdy, revitalizací půdy, zalesňováním nebo zatravněním neobdělávané půdy.

Nedílnou součástí zemědělského vzdělávání je ochrana a udržitelné užívání půdy. Půda je neobnovitelným přírodním zdrojem, a proto by její ochrana měla být celospolečenským zájmem. Zemědělství, lesnictví i průmysl musí být regulovány s ohledem na plošně omezené množství půdy a na dopady, které tyto činnosti mají na udržitelné užívání půdy. Při hospodářském využití půdy je snahou využívat co nejšetrnější postupy a procesy. Nežádoucí následky zásahů do půdy způsobené lidskou činností se minimalizují sanací (odstraňování látek dlouhodobě ohrožujících životní prostředí – např. likvidace ekologické havárie),

rekultivací (úprava krajiny postižené např. těžbou nerostných surovin) a revitalizací (např. celková obnova krajiny, obnova zeleně, vodních toků a rašelinišť). Významnou součástí životního prostředí je krajina, která kromě pevniny zahrnuje také vodní plochy. Je třeba o krajinu pečovat a chránit ji vhodnými způsoby respektujícími zvláštnosti a rozmanitosti přírody.

3.3 Environmentální vzdělávání na školách

Environmentální vzdělávání cílí především na mladou generaci, kterou se snaží přimět k zodpovědnému chování vůči životnímu prostředí. Jednání šetrné k životnímu prostředí a odpovědnost za jeho stav je třeba dále rozvíjet prostřednictvím vzdělávání na odborných školách a vytvořit tak návyky osobní i profesní odpovědnosti za stav životního prostředí. Cílem environmentálního vzdělávání na školách je vytvoření uceleného pohledu na přírodu a životní prostředí, získání zodpovědného přístupu ke svému okolí. Je nezbytné vidět souvislosti a důsledky lidské činnosti na životní prostředí, utvářet si životní hodnoty a životní styl ve smyslu udržitelného rozvoje a uvědomovat si ohrožování životních podmínek.

Pro účely hodnocení stavu environmentální výchovy na školách jsou využívány různé způsoby získávání dat. Nejběžnějšími evaluačními nástroji jsou následující metody: pozorování, dotazníky, testy, interview, analýzy dokumentů, zpětné vazby nebo SWOT analýza⁵ a další. Do realizace environmentální výchovy na školách, péče o prostředí školy a ekologizaci provozu by se měli aktivně zapojit nejen studenti, ale také pedagogický sbor. V sedmdesátých letech minulého století lidstvo pochopilo, že exponenciální růst spotřeby a konzumního způsobu života není dlouhodobě udržitelný. Bylo třeba změnit přístup k životnímu prostředí, upevnit vztah člověka k přírodě a nalézt soulad mezi přírodou a lidskou společností. [Dytrtová, 2014]

⁵ SWOT analýza = základní analytická metoda zaměřená na hodnocení interních a externích faktorů ovlivňujících úspěšnost organizace (silné x slabé stránky organizace a příležitosti x hrozby okolního prostředí)

3.3.1 Metodický pokyn MŠMT k EVVO

Metodický pokyn MŠMT⁶ k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě je názorný a konkrétní návod, jak realizovat environmentální vzdělávání ve školách a školských zařízeních. Umožňuje získání a uplatnění znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje. Metodický pokyn MŠMT reaguje na aktualizaci školské legislativy. Národní program vzdělávání v ČR zavádí nový systém vzdělávacích programů do vzdělávací soustavy předškolního, základního, středního, vyššího odborného a jiného vzdělávání (vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků). Existují dvě úrovně dokumentů: státní v podobě RVP⁷ a školní v podobě ŠVP⁸. RVP vymezují pouze výsledky vzdělávání a nezbytné prostředky pro jejich dosažení, způsob realizace je plně v kompetenci školy. Základní podmínky a obsah realizace vedení školy zpracovává do svých školních vzdělávacích programů.

3.3.2 Školní vzdělávací program pro environmentální výchovu

Školní plán environmentální výchovy je vypracován jako dlouhodobý strategický veřejný dokument v písemné podobě, který je prezentovaný široké veřejnosti (zřizovatel školy, pedagogové, žáci a rodiče). Jsou zde uvedeny jednotlivé aktivity školy včetně týmu pedagogů zodpovědných za jejich realizaci. Z dlouhodobého školního plánu vychází aktuální roční plán (akční program školy), který zohledňuje možnosti pro daný školní rok z hlediska dostupnosti materiálních, finančních a lidských zdrojů.

Školní program EVVO zahrnuje jednak vzdělávací cíle a výchovné strategie, a dále rozvojové a organizační cíle školy. Školní programy jsou vyhodnocovány každoročně a na základě výsledků operativně upravovány na příští školní rok.

⁶ MŠMT = Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

⁷ RVP = Rámcový vzdělávací program

⁸ ŠVP = Školní vzdělávací program

3.3.3 Role koordinátora EVVO

Pro implementaci záměrů EVVO do škol je nezbytná účast koordinátora environmentální výchovy ve školách. Koordinátor environmentální výchovy je nejčastěji představitel středního managementu školy, mezi jehož dovednosti patří vyhodnocení zázemí na škole prostřednictvím SWOT analýzy, tvorba plánu environmentální výchovy a určení indikátorů pro hodnocení školy. Odbornou i metodickou připravenost koordinátora je třeba neustále zvyšovat. [Sborník statí z X. ročníku konference, 2015]

Koordinátor sestavuje ve spolupráci s vedením školy plán environmentálního vzdělávání, sleduje jeho realizaci a průběžně kontroluje jeho naplňování, organizuje a koordinuje akce podporující environmentální vzdělávání na škole. Nezbytné jsou sociální a komunikační kompetence koordinátora pro spolupráci se zřizovateli škol, kterými jsou nejčastěji obec nebo kraj a dostupnost informačních zdrojů. Úkolem koordinátora EVVO je poskytovat odborné konzultace a podporu ostatním pracovníkům školy, koordinovat vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti EVVO a průběžně zvyšovat svou odbornou a metodickou připravenost formou celoživotního vzdělávání. Základní vzdělání koordinátora se řídí platnou legislativou a probíhá formou akreditovaných seminářů, o dalších formách vzdělávání pedagogických pracovníků rozhoduje vedení školy. [Švecová, 2012]

3.4 Rámcový vzdělávací program

Rámcové vzdělávací programy jsou koncipovány podle vzdělávacích standardů ČR a vymezují závazné rámce pro jednotlivé etapy vzdělávání. Schválením RVP⁹ vzniká volnost ve vytváření vlastních vzdělávacích programů jednotlivých škol, učitelé již nejsou vázáni striktním dodržováním osnov a mohou vyučovanou látku redukovat. Rámcové vzdělávací programy vychází z nové strategie vzdělávání, kde je důraz kladen na uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praxi a z koncepce celoživotního vzdělávání.

RVP pro předškolní vzdělávání vymezuje pravidla pro vzdělávání dětí předškolního věku a stanovuje elementární vzdělávací základ, tedy východisko školních vzdělávacích programů. Je nastaven individuálně dle rozsahu možností a potřeb každého dítěte, ale zajišťuje srovnatelnou pedagogickou účinnost a kvalitu předškolního vzdělávání. Cílem tohoto RVP je usnadnit dítěti další vzdělávání a podnítit jeho aktivní rozvoj.

RVP základního vzdělávání určují povinné minimum toho, co musí žák 5. a 9. třídy základní školy znát. V této fázi vzdělávání jsou vytvářeny a rozvíjeny klíčové kompetence, kterými jsou kompetence k učení a řešení problémů logickým uvažováním, komunikativní a sociální kompetence. Žáci základní školy se učí využívat získané schopnosti a dovednosti. Základní vzdělávání je spojeno s povinnou školní docházkou a vyžaduje podnětné a tvůrčí prostředí

RVP pro střední odborné vzdělávání navazuje na RVP vzdělávání základního a předpokládá již jistou minimální povinnou úroveň znalostí. Oborové vzdělávání vede žáky k prohloubení klíčových kompetencí získaných na základních školách a vytvoření odborných kompetencí. Dále navazují vysokoškolské RVP.

Na rozdíl od všeobecných RVP pro gymnázia, jsou RVP pro střední odborné vzdělávání zaměřeny oborově. Cílem středního odborného vzdělávání je připravit žáka na úspěšný a odpovědný osobní i pracovní život s ohledem na úroveň jeho osobních schopností

⁹ RVP = rámcový vzdělávací program

a v návaznosti na předchozí vzdělávání a umožnit mu dále se vzdělávat. RVP pro střední odborné vzdělávání jsou závazné, státem vydané pedagogické dokumenty určující výsledky v podobě získaných znalostí a dovedností, kterých má žák dosáhnout v jednotlivých oborech vzdělávání. RVP usilují o pedagogickou samostatnost škol tím, že způsob realizace ponechávají v jejich kompetenci a o zvýšení kvality a účinnosti středního odborného vzdělávání.

Požadavky na odborné vzdělávání a kompetence absolventů středních odborných škol vycházejí z požadavků trhu práce. RVP jsou zpracovávány způsobem, který umožní školám reagovat na potřeby trhu práce a který zároveň zajišťuje srovnatelnou úroveň odborného vzdělávání. Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání kladou důraz na všeobecné vzdělávání pro rozvoj žáků, které je nezbytné pro celoživotní vzdělávání, porozumění současným jevům, nezadržitelnému vývoji vědy a techniky a přizpůsobení se měnícím se pracovním i životním podmínkám.

RVP pro střední odborné vzdělávání jsou závazným dokumentem pro všechny školy poskytující střední odborné vzdělávání. Školy jsou povinné tento dokument respektovat a rozpracovat do svých ŠVP. Jedná se o veřejně přístupný dokument jak pro pedagogickou tak nepedagogickou veřejnost, který musí být aktuální a dle potřeby nebo po uplynutí své platnosti inovován.

Proběhla redukce počtu oborů vzdělávání a zároveň pro každý obor vznikl samostatný RVP. Tyto rámcové vzdělávací programy byly připravovány v několika fázích Národním ústavem odborného vzdělávání a následně byly schváleny a vydány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. [www.msmt.cz / www.nuov.cz]

3.4.1 Člověk a životní prostředí

„Životní prostředí je ta část světa, se kterou je člověk ve vzájemné interakci, tj. kterou používá, ovlivňuje a které se přizpůsobuje.“ [UNESCO, 1967]

Průřezové téma **Člověk a životní prostředí** je nedílnou součástí středoškolských rámcových vzdělávacích programů. Průřezové téma je podporou výchovné funkce vzdělávání, slouží jako pojítko mezi jednotlivými vyučovanými předměty a mezi školou a praktickým životem.

Odpovědné chování k životnímu prostředí a udržitelnost jeho kvality se staly prioritami odborného vzdělávání. Realizace tohoto průřezového tématu ve výuce vede k poznání přírodních zákonitostí, pochopení vzájemných souvislostí, zaujetí vlastního postoje k environmentální problematice, přijetí zásad udržitelného rozvoje, aplikaci získaných poznatků do praxe a hospodárnému jednání vůči životnímu prostředí.

3.4.2 Historie ochrany životního prostředí

Historie ochrany životního prostředí se datuje již od vzniku Československa roku 1918. Nejdříve ve dvacátých letech dvacátého století a následně po druhé světové válce vznikaly první snahy o ochranu přírody. Byl vydán zákon č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody, který platil až do roku 1992, kdy byl nahrazen zákonem č. 17/1992 Sb. o životním prostředí. V šedesátých letech dvacátého století byl založen Svaz pro ochranu přírody a krajiny, který byl po svém zániku nahrazen Českým svazem ochránců přírody působícím dodnes. Od této doby je výchova k ochraně přírody součástí vzdělávání. V sedmdesátých letech dochází k rozšíření obsahu a vyzdvižení sounáležitosti člověka s přírodou, hovoříme již o výchově k péči o životní prostředí. Výchovu k péči o životní prostředí lze charakterizovat jako ukotvení takových postojů a takového jednání člověka, které jsou nezbytné pro vytvoření podmínek pro harmonický rozvoj lidské společnosti. Jde o proces pochopení vzájemných vztahů člověka a životního prostředí. V roce 1975 vznikl Mezinárodní program v oblasti ekologického vzdělávání IEEP¹⁰ jako společný projekt UNESCO¹¹ a OSN¹². Od devadesátých let dvacátého století dochází k dalšímu rozvoji a implementaci ekologické výchovy do všech studijních oborů. A to především díky kongresu v Moskvě roku 1987, kde byl přijat program OSN pod názvem SWIMTEP¹³ na období 1990-1995. Podle této strategie začaly být ekologická výchova a vzdělávání realizovány na národní, regionální i světové úrovni. Na přelomu tisíciletí byl pojem ekologická výchova nahrazen pojmem environmentální výchova, který lépe souvisí s problematikou zachování životního prostředí a udržitelného rozvoje.

¹⁰ IEEP = International Environmental Education Programme

¹¹ UNESCO = Organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu (jedna z 15 odborných organizací Spojených národů, byla založena 16. 11. 1945 a jejím cílem je udržení mezinárodního míru rozvíjením spolupráce v oblastech výchovy, vědy a kultury)

¹² OSN = Organizace spojených národů (organizace byla založena 24. 10. 1945 a jejím cílem je zachování mezinárodního míru, bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce)

¹³ SWIMTEP = System-wide Medium-term Environment Programme

V sedmdesátých letech minulého století lidstvo pochopilo, že exponenciální růst spotřeby a konzumního způsobu života není dlouhodobě udržitelný. Bylo třeba změnit přístup k životnímu prostředí, upevnit vztah člověka k přírodě a nalézt soulad mezi přírodou a lidskou společností. [Dytrtová, 2014]

4. Praktická část

4.1 Charakteristika školy

Praktická část této bakalářské práce je zpracovávána pro Střední zemědělskou a potravinářskou školu v Klatovech (SŠZP). Střední škola zemědělská a potravinářská vznikla sloučením Střední zemědělské školy a Středního odborného učiliště potravinářského a služeb. Došlo k rozšíření nabídky studijních a učebních oborů zaměřených na přírodu, venkov, veřejnou správu a potravinářství. Začíná se naplňovat cíl celoživotního vzdělávání.

SŠZP dlouhodobě spolupracuje se Školním statkem Klatovy, kde žáci konají odbornou praxi. Prostory a vybavení Školního statku je také využíváno ke konání praktické části maturitní zkoušky. Škola dále spolupracuje s řadou organizací, Úřadem práce a Městským úřadem v Klatovech, je začleněna do Stálé vzdělávací základny Ministerstva zemědělství ČR, byla jmenována Centrem odborné přípravy za účelem seznámení žáků s nejnovějšími technologiemi a mechanizačními prostředky v oblasti zemědělství, zahradnictví a potravinářství, vlastní Statut cvičné školy ČZU v Praze a je zařazena jako cvičná škola pro pedagogickou praxi Institutu vzdělávání a poradenství ČZU v Praze. V rámci mezinárodní spolupráce prohlubuje SŠZP Klatovy kontakty s francouzskou a německými školami.

Obrázek 1: Znak SŠZP, Klatovy

4.1.1 Vyučované obory

Na střední zemědělské a potravinářské škole v Klatovech je možné studovat 4 různé čtyřleté studijní obory zakončené maturitou: agropodnikání s orientací na provoz nebo potravinářskou

technologii, gastronomii zaměřenou na odborné gastronomické, marketingové a podnikatelské činnosti, obor ekologického charakteru ochranu přírody a prostředí a veřejnosprávní činnost pro uplatnění ve státní správě a samosprávě.

Střední škola zemědělská a potravinářská dále nabízí několik tříletých učebních oborů zakončených závěrečnou zkouškou s výučním listem: cukrář (žáci jsou připravováni na zaměstnání v cukrářských výrobnách všech typů a jsou seznamováni s obsluhou strojního zařízení), kuchař-číšník (žáci získávají poznatky z přípravy pokrmů, stolničení a jednání s hosty), pekař (žáci se učí základy ruční výroby pekárenských výrobků a ovládání strojního zařízení), řezník-uzenář (žáci získávají kvalifikaci ve výrobě, zpracování a prodeji masa a masných výrobků) a zahradník (žáci jsou připravováni pro uplatnění v oblasti rostlinné výroby).

SSZP umožňuje nástavbové studium v oboru gastronomie a turismus nebo podnikání v denní i dálkové formě vzdělávání. Jedná se o dvouleté studium zakončené maturitou, které slouží k rozšíření odborných znalostí doplněných o hodiny praxe ve stravovacích zařízeních nebo doplnění všeobecných a odborných vědomostí ekonomického zaměření.

4.1.2 Celoživotní vzdělávání

Centrum odborného výcviku a celoživotního vzdělávání SŠZP provozuje Restauraci a penzion na Zemědělce nacházející se v klidném prostředí nedaleko centra Klatov. Jedná se o školní zařízení určené pro výchovu a vzdělávání budoucích odborníků v gastronomii a hotelnictví pod vedením kvalifikovaných pedagogů a odborníků z praxe.

SŠZP v Klatovech také provozuje pekařství a cukrářství s prodejnou Na Zemědělce, které vytváří zázemí pro žáky oboru pekař a cukrář.

4.1.3 Školní aktivity 2016

9. 2. 2016 proběhla beseda žáků s prezidentem ČR Milošem Zemanem v rámci jeho tří denní návštěvy Plzeňského kraje. 9. 3. 2016 navštívili žáci druhých a třetích ročníků SŠZP Klatovy Krajský úřad v Plzni. Zde je hejtman Plzeňského kraje Václav Šlajs seznámil s činností odborů krajského úřadu, s organizacemi zřizovanými krajem a krajským hospodařením. 11. 3.

2016 se v areálu školy uskutečnil již tradiční Den Země, kde se mohli žáci základních škol účastnit aktivit jako například procházky po naučných stezkách, poznávání bylinek a zemědělských plodin, setkání s exotickými zvířaty nebo sázení jarních květin. 12. 3. 2016 proběhl VI. reprezentační ples SŠZP Klatovy. 29. 4. 2016 se škola zúčastnila Festivalu Regionálních potravin Plzeňského kraje 2016, kde obdržela Pohár předsedy výkonné rady MAS Pošumaví za cukrářský výrobek. 13. – 17. 6. 2016 žáci SŠZP Klatovy reprezentovaly Plzeňský kraj na akci České dny v Monaku. Pro tuto příležitost byly žáky studijního oboru gastronomie a učebních oborů kuchař-číšník a cukrář pod odborným vedením pedagogů připraveny studené a teplé pokrmy, cukrářské moučníky a krajové speciality. Na výstavě Země živitelka v Českých Budějovicích konané 25. – 30. 8. 2016 se škola prezentovala jako několikanásobný vítěz soutěže Regionální potravina v kategorii cukrářské výrobky. 10. 9. 2016 připravili žáci SŠZP Klatovy občerstvení pro tradiční akci pro děti z dětských domovů pořádanou Plzeňským krajem na Švihově. 1. 12. 2016 se škola představila se svými výrobky také na Vánočních trzích Krajského úřadu Plzeňského kraje.

4.2 Úvod do problematiky

Dle zjištěných skutečností na Střední zemědělské a potravinářské škole v Klatovech a následné konzultace s pedagogy, kteří vyučují praxi a odborné předměty jako např. pěstování rostlin nebo chov zvířat, jsme našli společnou cestu, co by bylo vhodné v rámci environmentální výchovy přiblížit a hlavně osvojit současným studentům. Proto jsem se rozhodl, že je zapotřebí se zaměřit na hodiny praktického vyučování. Současní pedagogové mi dali za pravdu, že řada dnešních studentů viděla zemědělství pouze „z rychlíku“. Potýkají se s nedostatkem obecných znalostí o přírodě a samotných zákonitostech, které v přírodě probíhají. Shodli jsme se, že první chyba nastala již na základních školách, kde v dnešní době není kladen patřičný důraz na vztah člověk a příroda. Zde vidíme kontrast s již dříve zmíněným důrazem kladeným na základní environmentální vzdělávání, zakořenění vztahu člověka k přírodě a odpovědného chování vůči životnímu prostředí.

Snahou průřezového tématu Člověk a životní prostředí je přivést žáky středních zemědělských škol k pochopení souvislostí mezi jevy prostředí, lidskými aktivitami a environmentálními problémy. Aby studenti chápali postavení člověka v přírodě, vlivy prostředí na jeho zdraví, respektovali principy udržitelného rozvoje a citově vnímali své okolí a přírodní prostředí. Škola by také měla studentům pomoci získat přehled o způsobech

ochrany přírody, o používání technologických a ekonomických nástrojů pro zajištění udržitelného rozvoje. Všechny informace by měli být studentům poskytovány z různých zdrojů a v přímém kontaktu s prostředím, aby lépe pochopili vlastní odpovědnost za své jednání a snažili se aktivně podílet na řešení environmentálních problémů.

4.3 Školní vzdělávací program pro environmentální výchovu

Cílem navrženého ŠVP bylo doplnit základní environmentální výchovu, zvýšit povědomí žáků o životním prostředí, zlepšit jejich vztah k přírodě a vštípit jim odpovědné environmentální chování. Jako absolventi střední zemědělské školy se žáci v budoucnu uplatní v zemědělské prvovýrobě a službách pro zemědělství. Budou vykonávat činnosti související s pěstováním rostlin a chovem zvířat, uplatní se při obsluze a údržbě zemědělské techniky a při vykonávání prací souvisejících s rozvojem venkova. Proto pro studenty prvního ročníku agropodnikání proběhla několikadenní exkurze po západočeských farmách, kde se seznámili s životem na farmě a všemi povinnostmi českých farmářů. Konkrétně jsem zvolil čtyři kratší, dvoudenní bloky v průběhu celého školního roku. Na začátku exkurze jsem rozdělil studenty na dvě skupiny, aby výuka byla dostatečně přínosná pro jednotlivé studenty.

4.3.1 Blok první

První dvoudenní exkurzi jsem zařadil do kalendářního měsíce září. První den jsem první skupinu studentů svěřil majitelům farmy, kteří jim povypráví o historii a zaměření farmy. Žáci se dozvěděli spoustu zajímavostí a seznámili se s každodenní pracovní rutinou v životě farmáře. Druhou skupinu studentů jsem začal seznamovat s mechanizačním vybavením farmy, jelikož je důležité, aby si studenti udělali úsudek o strojích a hlavně aby věděli, k jakým účelům slouží. Studenti pochopili činnosti jednotlivých strojů, proto se můžeme odebrat na první pole, kde právě probíhá podzimní orba a žáci názorně vidí činnost pluhu. Po přesunu na druhé pole jsme viděli setí ozimé pšenice, kterou zapravuje secí stroj do půdy a na třetím poli pak dochází k válení zasetého obilí.

Obrázek 2: Orba

Druhý den byl zaměřen více prakticky, aby si získané znalosti a především zkušenosti žáci lépe zapamatovali. První skupina studentů dopoledne pracovala na poli, kde ručně vybírala brambory. Mezitím si žáci druhé skupiny názorně opakovali teoretické poznatky získané při hodinách pěstování rostlin. Jejich náplní práce bylo třídění brambor podle jednotlivých odrůd. Následně se skupiny vyměnily, aby byla zachována vyváženost teorie s praktickou činností.

Obrázek 3: Vybírání brambor

4.3.2 Blok druhý

Druhou dvoudenní exkurzi jsem zařadil do měsíce listopadu. Tato exkurze byla zaměřena na živočišnou výrobu, jelikož je období zimy a v rostlinné výrobě jsou veškeré práce již odvedeny a čeká se na příchod jara. Pracovníci rostlinné výroby se intenzivně věnují opravě a údržbě strojů, které v rostlinné výrobě používají, aby byly dobře připraveny na nadcházející sezónu.

Obrázek 4: Oprava a údržba strojů

První den listopadové exkurze se studenti do skupin nerozdělovali. Navštívili stáj, kde bylo k vidění několik desítek dojnic a kde názorně spatřili zakládání objemných krmiv krmným vozem a traktorem. Následně jsme postoupili do teletníku¹⁴, kde si postupně všichni studenti mohli vyzkoušet nakrmit čerstvě narozené tele. Je třeba si uvědomit, že starání se o telata nespočívá pouze v jejich krmení, ale i v čištění samotných kotců a jejich následná dezinfekce.

¹⁴ Teletník = stáj pro telata

Obrázek 5: Krmení telete

Druhý den se studenti opět rozdělili na dvě poloviny. První skupině začala exkurze v kravínu už ve čtyři hodiny ráno. Cílem tohoto časného začátku bylo, aby si žáci uvědomili, že dojení se provádí od brzkých ranních až do odpoledních hodin, jelikož se dojnice dojí dvakrát denně. Studenti si zde mohli rozšířit své teoretické poznatky z předmětu ošetřování a na vlastní oči se přesvědčit, jak se provádí dezinfekce vemene u jednotlivých dojnic. Podobně druhá skupina studentů od časných ranních hodin úpěnlivě pozorovala, jak se ošetřují paznehty na končetinách u dojnic. Přestože všichni žáci absolvovali předmět ošetřování zvířat, řada z nich až do této doby nevěděla, že se mají u dojnic ošetřovat končetiny. Na závěr druhého dne se studenti účastnili telení telete, kde v praxi viděli, jak se má postupovat v dané situaci a jak mají následně tele ošetřit, např. že je nutné dezinfikovat pupík.

Obrázek 6: Dojnice

4.3.3 Blok třetí

Třetí dvoudenní exkurze proběhla v dubnu a byla zaměřená na rostlinnou výrobu a na praktické zaškolení studentů při řízení malotraktoru. První den proběhla nejdříve teoretická příprava, kde bylo studentům vysvětleno, jak se malotraktor obsluhuje a k jakým účelům slouží. Následovalo praktické předvedení jízdy s malotraktorem a každý žák si jízdu s malotraktorem mohl sám vyzkoušet.

Obrázek 7: Malotraktor

Druhý den žáci strávili na několika polích, kde si mohli v praxi zopakovat poznatky z předmětu pěstování rostlin. Ráno žáci vyrazili na první pole, kde viděli, jak probíhá setí kukuřice. Na dalším poli se seznámili se sázením brambor, které se provádí sazečem na brambory. Zde si vzpomněli na zářijovou exkurzi a sběr a třídění brambor. Na třetím poli se vláčelo, tzn. že právě připravovali pole před setím. Setí, v tomto případě konkrétně setí jarního ječmene, mohli žáci sledovat na posledním poli, které odpoledne navštívili.

Obrázek 8: Sečí stroj

4.3.4 Blok čtvrtý

Čtvrtá a poslední dvoudenní exkurze proběhla v měsíci červnu. Ani tentokrát nebylo třeba studenty rozdělovat do skupin, protože to situace nevyžadovala. Tato poslední exkurze byla zaměřena na všechny tři oblasti, tedy rostlinnou a živočišnou výrobu i mechanizaci.

První den bylo studentům vysvětleno a následně prakticky předvedeno, jak se seče travní porost žací strojem. Následně měli žáci možnost pozorovat, jak se provádí obracení píče obracečem a shrnování píče na řádky shrnovačem. V odpoledních hodinách viděli lisování balíků sena pomocí lisu na kulaté balíky.

Obrázek 9: Žací stroj

Obrázek 10: Lis na kulaté balíky

Druhý den se studenti zapojili do práce a pomáhali při stavění ohradníku ve výběhu pro dojnice a ovce. V odpoledních hodinách jsme zakončili celou exkurzi rychlým opakováním jednotlivých bloků, kde jsme si se studenty shrnuli získané poznatky z oblasti rostlinné a živočišné výroby i mechanizace. Studenti měli možnost zhodnotit průběh exkurze, vyjádřit svoji spokojenost či nespokojenost k jednotlivým činnostem a svými konstruktivními připomínkami dát podnět k případným úpravám programu exkurze pro následující ročníky.

Obrázek 11: Stavba ohradníku

4.3.5 Kontrolní otázky

Na závěr každého dne proběhla debata s žáky, kde byly zrekapitulovány činnosti uplynulého dne a zodpovězeny případné dotazy. Celou exkurzi jsem zakončil sadou kontrolních otázek, které byly ze strany studentů uspokojivě zodpovězeny. Při rozhovoru se žáky jsem dospěl k přesvědčení, že jim exkurze skutečně něco dala a že v jejím průběhu získali všechny potřebné informace.

Následně jsem se rozhodl vytvořit kontrolní test, na základě kterého budou studenti prvních ročníků klasifikováni při dalším opakování exkurze v příštích letech. Návrh tohoto kontrolního testu v podobě konkrétních otázek uvádím níže:

1. Jaké máme druhy podzimní orby?
2. Jak se odborně nazývá činnost přípravy pole před setím?
3. Jaké výhody má třídička brambor?
4. K jakému účelu slouží žací stroj?
5. S kolika odrůdami brambor jste dnes pracovali?
6. V jakém ročním období probíhá pravidelná údržba strojního vybavení a proč???
7. Jak se jmenuje stroj, se kterým se zakládá objemné krmivo?
8. Jaká plemena dojnic jste měli možnost vidět ve stáji?
9. Jak nazýváme stáj pro telata?
10. Kolikrát denně se dojí dojnice?
11. Jak často se ošetřují paznehty?
12. Jak dlouho u dojnic trvá březost?
13. Jak se jmenuje stroj na sázení brambor?
14. Kdy se seje kukuřice?

15. Jak se jmenuje stroj na lisování sena?

16. Jak se staví ohrada pro ovce?

4.3.6 Zhodnocení exkurze

Exkurze proběhla dle plánu pro první ročník oboru agropodnikání na Střední škole zemědělské a potravinářské v Klatovech. V září se studenti seznámili s historií, zaměřením a mechanizačním vybavením farem. Viděli činnost pluhu při orbě, jak probíhá setí ozimé pšenice a válení zasetého obilí. Všichni žáci se také účastnili při vybírání a třídění brambor. V listopadu, kdy probíhá oprava a údržba zemědělských strojů, byla exkurze zaměřena na živočišnou výrobu. Studenti navštívili stáj dojnic, kde měli možnost pozorovat krmení, dojení a ošetřování končetin dojnic. Žáci měli to štěstí, že se během jejich dvoudenní exkurze telila jedna z dojnic, a mohli se tak seznámit se souvisejícími činnostmi v praxi. Součástí dubnové exkurze byly jarní zemědělské činnosti jako vláčení, setí kukuřice a jarního ječmene nebo sázení brambor. Součástí exkurze byla jízda na malotraktoru. V červnu probíhalo sečení travního porostu, obracení a shrnování píce, lisování sena do balíků. Studenti na farmě pomáhali při stavění ohradníků.

Studenti se při jednotlivých blocích exkurze projevovali aktivně. Praktický způsob výuky je zaujal a uvědomili si důležitost environmentálně odpovědného chování. Také se zlepšil jejich vztah k přírodě a znalosti o českém zemědělství. Tato exkurze měla nesporný přínos pro všechny studenty a osvědčila se jako vhodné doplnění teoretické výuky.

5. Závěr

Bakalářská práce byla zpracována pro Střední školu zemědělskou a potravinářskou v Klatovech, maturitní obor agropodnikání, první ročník.

V teoretické části bakalářské práce byla využita odborná literatura k seznámení s problematikou environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a průřezového tématu Člověk a životní prostředí, které je pojítkem mezi školou a praxí. ČR se jako člen EU zavázala prosazovat udržitelný rozvoj a chránit životní prostředí v souladu s platnou legislativou. Počátek ochrany životního prostředí se datuje od vzniku Československa. Původní výchova k ochraně přírody byla rozšířena na výchovu k péči o životní prostředí. V práci byly dále charakterizovány principy a základní oblasti environmentálního vzdělávání. Stěžejní kapitolou teoretické části je EVVO na školách, kde byly environmentální výchova a udržitelný rozvoj aplikované na zemědělskou výrobu. Environmentální vzdělávání je na školách realizováno prostřednictvím metodického pokynu MŠMT a nezbytná je zde také role koordinátora EVVO, který sestavuje plán environmentálního vzdělávání, kontroluje jeho realizaci a zajišťuje následné vzdělávání pedagogů. Pravidla pro vzdělávání vymezují rámcové vzdělávací programy, které jsou koncipovány dle vzdělávacích standardů ČR a dále jsou rozpracovány do školních vzdělávacích programů jednotlivých škol.

V rámci praktické části bakalářské práce byl navržen nový školní vzdělávací program, jehož záměrem bylo zlepšení vztahu studentů střední zemědělské školy k přírodě a životnímu prostředí a rozšíření znalostí o zemědělství praktickou formou pomocí několikadenní exkurze na západočeské farmy. V rámci exkurze probíhaly v průběhu celého školního roku jednotlivé dvoudenní bloky zaměřené na rostlinnou a živočišnou výrobu a mechanizaci. Studenti si zopakovali teoretické poznatky získané při hodinách odborných předmětů a převedli je do praxe. Co se týká rostlinné výroby, žáci se v průběhu roku seznámili s orbou, vláčením, setím obilovin a válením zasetého obilí. Také měli studenti možnost pozorovat sečení travních porostů žacími stroji, obracení a shrnování píce nebo lisování balíků sena. V průběhu exkurze byly zařazeny i praktické činnosti jako vybírání a třídění brambor nebo stavění ohradníků pro zvířata. V rámci živočišné výroby studenti navštívili stáj dojníc, kde viděli, jak

probíhá krmení, dojení, telení, ošetřování paznehtů dojnic a čištění kotců. Z oblasti mechanizace si studenti odnesli poznatky o jednotlivých strojích a jejich účelu, údržbě a opravě. Také si každý žák vyzkoušel řízení malotraktoru. Navržený vzdělávací program se v praxi osvědčil a do budoucna je plánované zařadit stejnou exkurzi pro všechny nově příchozí studenty oboru agropodnikání.

Seznam literatury

- 1) ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.
- 2) DAŇKOVÁ, L. ed. *Škola pro život: příručka k realizaci školních programů ekologického/environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a výchovy k udržitelnému způsobu života*. Praha: Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2004. ISBN 80-903-3450-4.
- 3) DLOUHÁ, J. ed. *Inovace vysokoškolské výuky v environmentálních oborech*. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, 2002. ISBN 80-238-9228-2.
- 4) DYTRTOVÁ, R. *Environmentální výchova a vzdělávání: textová a studijní opora*. V Praze: Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, 2014. ISBN 978-80-213-2459-6.
- 5) DYTRTOVÁ, R.; BUCAROVÁ, V.; HUSOVÁ, Z. *Rámcové a školní vzdělávací programy v kontextu vzdělávacích a výchovných priorit středního odborného školství*. In *Pedagogika* č.3., roč. LVI. 2006, s 166 172. ISSN 0031-3815.
- 6) MÁCHAL, A. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. 5. vyd. Brno: Rezekvítek, 2008dotisk.
- 7) MÁCHAL, A. *Průvodce ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek, 2000. ISBN 80-902954-0-1.
- 8) Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO). MŠMT, 2008. Č. j. 16745/2008 22.
- 9) Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání. MŠMT, 41-51-E/01 Zemědělské práce.
- 10) Sborník statí z X. ročníku konference EDUCO na téma: Desetiletí výzkumu ve vzdělávání a další perspektivy v rámci přípravy učitelů přírodovědných, zemědělských a příbuzných oborů: 30.-31. ledna 2015. Školící zařízení MŠMT ČR. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-0902-4.
- 11) Státní program EVVO na: 2016-25 www.mzp.cz/cz/environmentalni_vychova_prirucka 15.2.2016.
- 12) ŠVECOVÁ, M. *Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. ISBN 978-80-87472-40-8.
- 13) Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí

14) ZIEGLER, V.; LIŠKOVÁ, E. ed. *Environmentální výchova na ZŠ a SŠ - teoretický základ, praktická aplikace: akreditovaný kurz pro učitele základních a středních škol pořádaný v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-729-0081-1.

15) www.msmt.cz

16) www.mzp.cz

17) www.nuov.cz

18) www.sszp.kt.cz

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vymezení rámcových cílů EVVO [Činčera, 2013]	12
Tabulka 2: Porovnání jednotlivých prostředků EVVO [Činčera, 2013]	15

Seznam obrázků

Obrázek 1: Znak SŠZP, Klatovy	26
Obrázek 2: Orba	30
Obrázek 3: Vybírání brambor	30
Obrázek 4: Oprava a údržba strojů	31
Obrázek 5: Krmení telete	32
Obrázek 6: Dojnice	32
Obrázek 7: Malotraktor	33
Obrázek 8: Secí stroj	34
Obrázek 9: Žací stroj	34
Obrázek 10: Lis na kulaté balíky	35
Obrázek 11: Stavba ohradníku	35